

Nr 7.

Ankom till Riksdagens kansli den 17 februari 1910, kl. 12 m.

Utlåtande i anledning af justitieombudsmannens framställning till Riksdagen angående lag om husrannsakan.

Uti sin till innevarande riksdag afgifna och till lagutskottet hänvisade ämbetsberättelse har justitieombudsmannen hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag, innefattande bestämmelser angående när och af hvem husrannsakan må anställas samt om tillvägagångssättet vid husrannsakan.

Till stöd härför har justitieombudsmannen anført följande:

»Bland de medborgerliga rättigheterna intager utan tvifvel rätten till hemmets okränkbarhet ett af de främsta rummen.

Något positivt lagbud, som proklamerar denna rätt, finnes icke; den förutsättes gifven i sakens natur såsom inbegripen under den frihet, hvilken sedan urminnes tider tillkommit svenska folket.

Till värnande af ifrågavarande rätt äro emellertid straffbestämmelser meddelade i elfte kapitlet strafflagen.

Lika obestridligt som det sålunda är, att rätt till hemmets okränkbarhet förefinnes, och detta jämväl gent emot offentlig myndighet, lika klart är också, att denna rätt måste vara och äfven är underkastad inskränkningar.

En hvar bör vara skyldig att under vissa förutsättningar medgifva tillträde till det hus, som han bebor eller öfver hvilket han förfogar, och tillåta undersökning af detsamma, s. k. husrannsakan.

Ändamålet med en dylik åtgärd är att efterspana en brottslig eller för brott misstänkt person eller ock föremål, som kunna tjäna till upplösning om eller eljest stå i samband med en förbrytelse.

I fråga om rätten att företaga husrannsakan och om sättet att därvid gå till väga innehåller vår lag enstaka bestämmelser, för hvilka redogörelse här skall lämnas.

Till en början finnes i 16 § 7 och 8 mom. af förordningen om strafflagens införande följande från den äldre lagstiftningen hämtade stadgande:

'Nu hafver man vän å, eller någon kunskap, hvart tjuv eller tjufnad är kommen; begäre då lof af häradsfogde eller länsman å landet, eller af borgmästare och råd i staden, att där rannsaka, och säge hvad han hafver mist, och hurudant, så ock sina skäl därtill: såsom, att den misstänkte förr stulit; eller att sådana tjufsaker hos honom sedda äro; eller att han dem försålt; eller att han håller sig undan och synes taga sak å bak; eller varit i sällskap med andra, som tjufnaden med skäl tillvitas kan: i dessa och flera sådana fall må rannsakan honom ej nekas; utan fare han dit med tvänne nämndemän eller tvänne edsvurna stadstjänare, eller ock andra gode män, och förkunne där byamän eller husbonden, att de dit sände äro. Finnes ej det man rannsakar efter; bevise då den, som rannsakan begärde, eller gånge ed, att han sitt mist hafver, och ej af illvilja rannsaking sökt. Ej må man annorlunda rannsaka af själftagen makt. — Är ej husbonden själf hemma, utan hustrun; gånge rannsakan för sig lika fullt. Är han ogift, och låter någon annan huset förestå; vare lag samma.'

Vidare är i 48 § af förordningen angående tillverkning af brännvin stadgadt, att lands- och stadsfiskaler, kronobetjante samt de personer, hvilka särskildt förordnas att vaka öfver ifrågavarande förordnings efterlefnad, äga att anställa undersökning om förbrytelse mot förordningen, hvilken undersökning må anställas i bränneri, så ock i annat rum eller byggnad, som kan begagnas för brännvinstillverkning eller förvaring af brännvin. Enligt 38 § af samma förordning är den, som vägrar tillträde för undersökning, underkastad bötesansvar. Å andra sidan skall jämlikt 43 §, om undersökning anställas emellan kl. 9 om aftonen och kl. 5 om morgonen, men förbrytelse ej upptäcket, förrättningsmannen böta, där han ej haft giltig anledning till undersökningen.

Därjämte äro uti ifrågavarande afseende i tullstadgan följande bestämmelser meddelade:

'Vid tullplats och riksgräns äfvensom på kustbevakningens patrulleringsområde tillkomme tullbevakningspersonalen, hvar i sin ort, stadgad visitations- och anhållningsrätt; hvarförutom undersökning efter olofligen infördt gods må inom en mil från saltsjön eller riksgräns jämväl anställas:

1:o) på vägar och på gator;

2:o) uti hus och boningsrum på hviloställen å landet, där varutransporter befinnas eller varor till vidare forsling upplaggas; samt

3:o) i allmänhet uti magasin, upplagsbodas, uthus, vindar och källare, belägna på landet eller i skärgård.

Denna undersökningsrätt må, inom enhvars tjänstgöringsdistrikt, utöfvas af tullkammare-, tullinspektions- eller tullstationsföreståndare, kust- eller gränsbevakningschef, kronofogde, länsman, lands- eller stadsfiskal, öfveruppsyningsman vid tull- eller gränsbevakning äfvensom jakt- eller kustuppsyningsman samt gränsridare.' (140 §).

'Om någon af de i § 140 uppräknade undersökningsmän upptäcker och under forsling eftersätter olofligen infördt gods samt följer transporten tätt i spåren, till dess godset varder inom hus eller gård undandoldt, då må kronofogde, tullkammare- eller tullinspektionsföreståndare, kust- eller gränsbevakningschef, antingen han själf följt godset eller han af annan undersökningsman på antagliga skäl därom anmodas, kunna företaga undersökning i hvarje inom samma hus och gård befintlig lägenhet, som innehafves af den, mot hvilken skälig anledning till misstanke förekommer, att godset blifvit till honom infördt, utan afseende å det ändamål, hvartill lägenheten begagnas; börande, om gården är belägen i stad, vederbörande polismyndighet underrättas om undersökningen före undersökningens början, så framt det medhinner, men eljest så fort ske kan.' (141 §).

'Vid undersökning inom hus skall undersökningsmannen vara åtföljd af minst två vittnen, men vid visitation utom hus äge han rätt att utan vittnens närvaro anhålla godset, dock ej att vidare undersöka detsamma, innan vittnen hunnit anskaffas. Den, hos hvilken undersökning sker, stånde i alla händelser öppet att vittnen tillkalla, likväl utan att undersökningen därigenom må uppehållas.

Därest vid undersökningsmans ankomst till hus eller lägenhet, hvori undersökning får äga rum, ägaren håller sig undan eller eljest är frånvarande och icke kan anträffas, må huset eller lägenheten, i vittnens närvaro, öppnas och undersökas, men skall sedermera bevakas, till dess ägaren återkommer, eller, likaledes i vittnens närvaro, låsas och förseglas.' (142 §).

Undersökning uti de under 2:o) och 3:o) i § 140 omnämnda lägenheter eller vid det tillfälle, som i § 141 omförmäles, må ej börjas på annan tid af dygnet än emellan kl. 9 f. m. och kl. 3 e. m. i januari, februari, oktober, november och december månader, emellan kl. 8 f. m. och kl. 5 e. m. i mars, april och september samt emellan kl. 6 f. m. och kl. 8 e. m. i öfriga månader. Behörig undersökningsman, som häremot bryter, är, ehvad olofligen infördt gods vid undersökningen upptäckes eller ej, underkastad bötesansvar. (144 §).

Har behörig man i föreskrifven ordning gjort undersökning enligt § 140 eller § 141, men olofligen infördt gods vid sådan undersökning ej

anträffats, och prövas icke skäligen anledning till den vidtagna åtgärden hafva förefunnits, då skall undersökningsmannen vara förfallen till böter. I händelse undersökningsman försummat medtaga vittnen, skall han likaledes böta. (145 §).

Slutligen må anmärkas, att enligt tryckfrihetsförordningen husrannsakn må företagas hos boktryckare samt bokhandlare (och andra försäljare) för beslagtagande af skrift, som blifvit belagd med kvarstad.

Frånsedt de bestämmelser, för hvilka redogörelse nu lämnats, har vår lag alls icke reglerat frågan om rätten att anställa husrannsakn och tillvägagångssättet därvid.

Denna omständighet, sammanställd därmed att lagen uppenbarligen förutsätter det husrannsakn må kunna företagas äfven i andra fall än de ofvan nämnda, utgör gifvetvis en brist, som kan innebära allvarsam fara för den enskildes säkerhet och rätt.

I verkligheten har ock, enligt hvad jag under min ämbetsutöfning varit i tillfälle att förvissa mig om, behovet af en lag, innefattande allmänna bestämmelser om husrannsakn, visat sig synnerligen kännbart. Åtskilliga delvis befogade klagomål öfver verkställd husrannsakn har jag sålunda såsom justitieombudsman haft att handlägga.

Icke allenast i det nu antydda syftet, eller att så mycket som möjligt trygga den medborgerliga friheten, är en dylik lag önskvärd. Den påkallas äfven med hänsyn till de myndigheter, hvilka det åligger att anställa husrannsakn. Tydligt innebär det nämligen en afsevärd oegentlighet att, såsom nu är förhållandet, den, som på otillräckligt skäl företager husrannsakn eller vid sådan förfar på obehörigt sätt, drabbas af ansvar, utan att likväl gränserna för hans befogenhet i lag angifvits.

Jag vågar alltså hålla före, att ingen kan bestrida, att den af mig här ifrågasatta lagstiftningsåtgärden i och för sig är lämplig. Den utländska lagstiftningen innehåller i allmänhet angående förevarande ämne utförliga bestämmelser, hvarigenom möjlighet till polisgodtycke, så vidt sig göra låter, blifvit aflägsnad. Och den invändningen, som möjligen kommer att framställas, eller att med lagstiftning på ifrågavarande område bör anstå i afvaktan på den länge bebådade stora reformen i afseende å vårt processväsende, synes mig desto mindre förtjäna afseende, som utsiktterna för genomförande i den närmaste framtiden af en sådan reform äro väsentligt mörknat.

I detta sammanhang vill jag särskildt framhålla, att 1904 års Riksdag uttalade sig för önskvärdheten af lösningen utaf en annan enstaka fråga på straffprocessens område.

Angående innehållet i en blifvande lag uti ämnet tillåter jag mig

här allenast såsom min åsikt uttala, dels att husrannsakan med undantag för vissa i lagen uttryckligt angifna fall (hvaribland dem då husrannsakan för närvarande är särskildt medgifven) icke må få anställas, där ej fråga är om sådant brott, hvarå straffarbete kan följa, dels ock att rätt till företagande af husrannsakan må tillkomma endast offentlig myndighet.»

I 1734 års lag — med dess ofta kasuistiska stadganden — gafs beträffande husrannsakan endast en mera utförlig regel för ett enstaka fall, nämligen i missgärningsbalkens 52 kapitel vid fråga om forskande efter tjufgods. Emellertid generaliserades i praxis denna regel och tjänade till ledning vid allt flera fall. Då vid utfärdande af 1864 års strafflag stadgandet ifråga bibehölls i lagstiftningen och — med den lydelse, som af justitieombudsmannen ofvan angifvits — upptogs i kungl. förordningen om strafflagens införande, hade detsamma redan vunnit häfd såsom ägande en allmänna betydelse än ensamt dess ordalag omedelbart angäfv. Med stöd af nämnda stadgande jämte andra i vår rätt gällande bestämmelser hafva sedermera så småningom, genom teori och praxis, vissa grundsatser blifvit godkända såsom i stort sedt utgörande den svenska rättsuppfattningen i det ifrågavarande ämnet. Skulle man söka i korthet skissera innehållet i dessa grundsatser, torde man kunna fastslå bland annat följande.

Utskottets
yttrande.

Husrannsakan har till ändamål antingen en persons häktande, föremåls tagande i beslag eller bevisnings tillvaratagande — genom beslag eller annorledes. Rätt att besluta om husrannsakan tillkommer i allmänhet samma myndigheter, som äga besluta om häktning. Vid fråga om tjufnadsbrott eller annat brott, för hvilket straffarbete ingår i straffsatsen, torde husrannsakan i allmänhet vara tillåten, förutom för den misstänktes häktande, för verkställande af beslag af gods, som genom brott åtkommits eller förbrutits, samt för bevismedels vinnande. I fråga om ringare brott får husrannsakan ske dels för häktnings verkställande, där sådan skall äga rum, dels ock hos den för brott eller delaktighet däri misstänkte och i vissa fall jämväl hos annan för beslag af gods, som genom brott åtkommits eller förbrutits. Viss grad af sannolikhet, olika i olika fall, måste förefinnas, att det med husrannsakan åsyftade ändamålet skall nås.

Om äfven den gällande rätten i det förevarande ämnet låter sig mera exakt bestämmas än ofvan skett — hvilket torde kunna göras, särskildt i fråga om husrannsakan i ringare brottmål i bevisningsändamål — finnas dock i densamma luckor, som i tillämpningen lämna rum för åtskillig osäkerhet, hvars menliga följder blifva desto mer framträdande, då man tager i betraktande betydelsen af de intressen, som här stå på spel. Det

gäller nämligen här å ena sidan ett rättsmedel, som staten till sitt värn mot förbrytare omöjligen kan undvara, och å den andra den enskilde medborgarens berättigade anspråk att icke kränkas i sin rätt till hemmets helgd. Inom ett område, där kollisionen mellan nämnda båda intressen, samhällets och den enskildes, så starkt framträder som på det ifrågavarande, kan behovet af bestämdt uttryckta och väl afpassade regler till stöd för myndigheterna och till värn för den enskilde icke anses vara i vår gällande rätt tillfredsställande fyllt. Härutinnan är utskottet alltså enigt med justitiebudsmannen.

I straffprocessordningen ingår husrannsakan såsom ett led i den extra judiciella s. k. förundersökningen eller den förberedande verksamheten för brotts upptäckande och brottslingars efterspanande. I den moderna lagstiftningen i främmande länder har man ägnat stor omsorg åt denna del af det processuella förfarandet, hvars handhafvande i viktigare fall öfverlämnats åt särskilda domare, s. k. undersökningsdomare. Med detta system och med ett modernt anordnande i öfrigt af processens utförande och de processuella myndigheterna har man utan fara för rättskränkningar kunnat åt hithörande bestämmelser bereda en lämplighet efter olika förhållanden och en effektivitet i tillämpningen, som — hur önskelig den än måtte vara — vår domstolsorganisation och vårt åklagar- och polisväsen knappast torde möjliggöra. Till belysning af det ifrågavarande ämnets närmare plats i det processuella systemet vill utskottet något beröra den gällande lagstiftningen på detta område i några oss närstående främmande länder.

I *Norge* lämnas i adertonde kapitlet af »Lov om Rettegangsmaaden i Straffesager» den 1 juli 1887 regler om husrannsakan. Hos hvar och en, mot hvilken skäl finnes till misstanke, att han begått brott, hvarå högre straff än böter kan ådömas, får husrannsakan i allmänhet företagas, om det kan antagas, att därigenom beredes möjlighet till häktande af den för brottet sålunda misstänkte, eller till »Opdagelse af Forbrydelsens Spor eller til Beslaglæggelse». Hos annan person kan vid fråga om brott, som ofvan nämnts, husrannsakan äga rum, om viss högre grad af sannolikhet finnes för att den för häktning eftersökte skall anträffas eller bestämda föremål kunna beslagtagas eller visst spår efter brottet anträffas. Såsom regel gäller, att beslut om husrannsakan skall, där ej vederbörande samtycker därtill, meddelas af rätten. I fall sådant beslut icke kan inväntas, tillkommer det i allmänhet åklagarmyndighet att förordna om åtgärdens verkställande. — Till grund för den norska lagstiftningen rörande husrannsakan ligga bland annat de i lagens sjuttonde kapitel meddelade bestämmelserna angående beslag. För verkställighet af beslag beträffande före-

mål, som icke frivilligt utlämnas, fordras förordnande af rätten eller i trängande fall af åklagarmyndighet. Endast om icke heller ett dylikt förordnande kan inväntas, verkställas beslaget utan dylika föregående beslut. I sistnämnda båda fall skall åtgärden underställas rättens pröfning.

I *Tyskland* finnas bestämmelser om husrannsakan i åttonde kapitlet af tyska straffprocessordningen af den 1 februari 1877, hvilket har öfverskriften: »Beschlagnahme und Durchsuchung». Enligt dessa stadganden kan husrannsakan företagas, utom för en persons häktande, hos en hvar för hvilket brott som helst eller delaktighet däri misstänkt, om det kan antagas, att åtgärden skall leda till anträffande af genom brott åtkommet eller förbrutet gods eller af bevismedel. Hos personer, som icke misstänkas för brott eller delaktighet däri, kan husrannsakan, jämväl utan inskränkning med hänsyn till brottets beskaffenhet, företagas för viss persons häktande, för anskaffande af visst bestämdt bevismedel eller för verkställande af beslag af visst föremål, därest fakta stödja det antagande, att personen eller det eftersökta kan anträffas, där husrannsakan tillämnas. Befogenheten att förordna om husrannsakan tillkommer domaren eller vid fara af dröjsmål allmänna åklagarmyndigheten. — Enligt lagens bestämmelser skola föremål, som genom brott åtkommit eller förbrutits eller kunna tjäna såsom bevismedel tagas i allmänt förvar eller på annat sätt bringas i säkerhet. Befinna sig dylika föremål i enskild persons besittning och vägrar denne att frivilligt utlämna dem, skola de tagas i beslag. Beträffande förutsättningarna för och verkställighet af beslag gälla i lagen närmare angifna regler, som inrymma vidsträckt befogenhet för vederbörande myndighet, dock skall, därest beslag verkställas efter åklagarmyndighetens beslut, beslutet inom tre dagar underställas domarens pröfning. — De bestämmelser i förevarande hänseende, som finnas intagna i det nya tyska förslaget till straffprocessordning, äro byggda på samma principer, som den omförmälda gällande lagstiftningen.

Då, såsom af hvad utskottet ofvan anfört läser framgå och justitieombudsmannen äfven antydt, den nu af justitieombudsmannen Riksdagen underställda frågan intimt sammanhänger med frågan om en eventuell ny processordning, hvilken fråga som bekant står på dagordningen i vårt land, synes icke utan fog kunna ifrågasättas, huruvida ej med en lagstiftning i det förevarande ämnet borde anstå, till dess sagda fråga blir i hela dess vidd upptagen till behandling, i hvilket fall tillsvidare skulle åt domstolarnas och öfriga myndigheters praxis öfverlämnas det närmare reglerandet af här afsedda förhållanden. Med hänsyn till det af utskottet ofvan framhållna behovet af uttryckliga regler i förevarande ämne, hvilket

behof icke lärer kunna underkännas, har emellertid utskottet icke ansett sig böra förorda ett dylikt uppskof. Utsikten inom en mer eller mindre obestämd framtid till en reform af omförmälda omfattning synes nämligen icke böra afhålla från partiella förbättringar af den gällande rätten i de delar sådana, af verkligt behof påkallade, lämpligen kunna genomföras. Det synes utskottet icke skola möta afsevärd svårighet att sålunda till särskild behandling upptaga ifrågavarande ämne. Uppenbart torde vara att i samband därmed äfven böra gifvas regler om kroppsrannsakan och kroppsbesiktning. Därjämte lär, hvilket äfven torde framgå af hvad utskottet ofvan yttrat, det icke kunna undgås, att frågorna om vissa öfriga tvångsmedel för brottslingars gripande (häktning) och genom brott åtkomna eller förbrutna eller till bevismedel i brottmål tjänande föremåls tillrättaskaffande (beslag) i sammanhang med det af justitieombudsmannen berörda ämnet göras till föremål för den granskning eller bearbetning, hvartill deras samband med samma ämne kan föranleda. Utan att nu kunna närmare angifva riktlinjerna för den lagstiftning, utskottet sålunda anser sig böra förorda, vill utskottet dock framhålla, att till vägledning för densamma synas kunna tjäna åtskilliga redan gjorda förarbeten i ämnet. Vidare anser sig utskottet, med anledning af hvad justitieombudsmannen uttalat, böra anmärka, att tillfredställande skäl icke synas utskottet vara anförda för begränsning af rätten att företaga husrannsakan till de fall, där straffarbete ingår i straffsatsen för det brott, hvarom kan vara fråga.

På grund af hvad utskottet ofvan anført, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i anledning af justitieombudsmannens ifrågavarande framställning, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag om husrannsakan.

Stockholm den 17 februari 1910.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Herr *Olsson* i Broberg har begärt få här antecknad, att han icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.